

**LEXEMES BELONGING TO REGIONAL
LITERATURE AND DENİZLİ ACCENT IN THE
HASAN ALI TOPTAŞ'S WORKS**

Hasan Ali Toptaş'ın Eserlerinde

Yerel Dile Ait Sözlük Birimler ve Denizli Ağzı

Huriye SÖZER¹

Abstract

The verbal existence of the accent that sustain the existence of the verbal language also take place in some literary texts besides academic works such as compiling studies, verbal compilation studies, and folklore resources. It is observed that Turkey Turkish has a place in verbal accent, especially in the accent of Denizli, where childhood passes in his works titled *Heba* and *Kuşlar Yasına Gider* in last two novels of Hasan Ali Toptaş who one of the leading names of modern Turkish literature. In the study, 95 lexeme belonging to the local language used in other provinces along with Denizli were identified. These lexemes were examined in units of three headings: *Lexemes Specified in the Collation Dictionary*, *Lexemes Which Have No Place in the Collation Dictionary* and *Lexemes Compiled From Only Denizli in the Collation Dictionary*. The connection between the words and the works is established in the determinations about vocabulary which is also used in the style studies. It is the autobiographical feature of the work. Use of accent data in *Kuşlar Yasına Gider* novel and these elements mostly belong to the Denizli province where the author was born supports the autobiographical character of the work. When we compare the two works, especially in the novel named *Kuşlar Yasına Gider* more words belonging to the locality have been found. This is also an important condition that supports the parallels of the vocabulary with the contents of the work. The vocabulary belonging to the determined local language is mostly the name of the action, the name of the plant, the parts of the house and attribution, the name of the instrument and the tools related to the home and garden. Hasan Ali Toptaş's works are also worth examining in terms of phonetics, morphology and syntax. However except for these subjects, only vocabulary determinations were included in the study. Most of these lexemes which should be emphasized in terms of style studies have been determined in the *Compilation Dictionary*.

Key words: *Accent, regional literature, Denizli Accent, Hasan Ali Toptaş, vocabulary, Heba, Kuşlar Yasına Gider.*

Özet

Sözlü dilde varlığını sürdüren ağızlara ait söz varlığı, gerek ağız derleme çalışmaları gerekse halk bilimi kaynakları gibi akademik çalışmaların yanı sıra bazı edebi metinlerde de karşımıza çıkmaktadır. Modern Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden Hasan Ali Toptaş'ın son iki romanı olan *Heba* ve *Kuşlar Yasına Gider* adlı eserlerinde, Türkiye Türkçesi ağız verilerine özellikle de çocukluğunun geçtiği Denizli ili ağızlarında kullanılan ağız verilerine yer verdiği görülmektedir. Çalışmada, Denizli ile birlikte başka illerde de kullanılan yerel dile ait 95 sözlük birim belirlenmiştir. Tespit edilen bu sözlük birimler; *Derleme Sözlüğü'nde Belirtilmiş Sözlük Birimler*, *Derleme Sözlüğü'nde Hiç Yer Almayan Sözlük Birimler* ve *Derleme Sözlüğü'nde Yalnızca Denizli'den Derlenen Sözlük Birimler* şeklinde üç başlık altında incelenmiştir. Üslup çalışmalarında da kullanılan söz varlığına dair tespitlerde sözcüklerle eser arasında bağlantı kurulmaktadır. *Kuşlar Yasına Gider* romanında ağız verilerinin kullanılması ve bu verilerin çoğunlukla

¹ Arş. Gör., Çukurova Üniversitesi, e-posta: yarenhuris@hotmail.com

yazarın doğduğu Denizli iline ait olması eserin otobiyografik özellikte olmasını desteklemektedir. İki eser arasında karşılaştırma yaptığımızda özellikle *Kuşlar Yasına Gider* adlı romanda yöreye ait daha fazla söz tespit edilmiştir. Bu da eserin içeriği ile söz varlığı paralellliğini destekleyen önemli bir durumdur. Belirlenen yerel dile ait söz varlığının daha çok eylem adı, bitki adı, evin bölümleri ve yer adı, niteleme ve ev-bahçe ile ilgili araç ve gereç adları olduğu ortaya çıkmıştır. Hasan Ali Toptaş'ın eserleri, sesbilgisi, biçimbilgisi ve söz dizimi bakımlarından da incelemeye değerdir. Ancak çalışmada bu konular hariç tutularak sadece söz varlığı tespitlerine yer verilmiştir. Üslup çalışmaları açısından üzerinde durulması gereken bu sözlük birimlerin çoğu *Derleme Sözlüğü*'nde belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: *Ağız, yerel dil, üslup, Denizli ağız, Hasan Ali Toptaş, söz varlığı, Heba, Kuşlar Yasına Gider.*

Giriş

Sözlü dilde varlığını sürdüren fakat yazıya geçirilmemiş, ağızlara ait söz varlığı, gerek ağız derleme çalışmaları gerekse halk bilimi kaynakları gibi akademik çalışmaların yanı sıra bazı edebi metinlerde de kullanılmaktadır. 122.423 söz varlığıyla *Türkçe Sözlük*² (2011), Türkiye Türkçesinin hâlihazırdaki dil varlığını kapsamlı bir biçimde temsil etse de ağızlarda yer alan sözlük birimler düşünülürken günümüzde kullanılan söz varlığının sayısının daha da çok olduğunu kabul etmek gerekir. Dolayısıyla bu sayısal veri Türkiye Türkçesinin gerçek söz varlığı sayı dökümü değildir. Bu yüzden ağızlardaki dil unsurlarını somutlaştıran ağız sözlüğü çalışmaları (*Elazığ Yöresi Söz Varlığı, Hatay İli Ağız, Denizli İli Ağız Sözlüğü, Mersin Ağız Sözlüğü* vb.) son dönemlerde giderek artmıştır. Bu da dilin en eski zamanlarından bu güne kadar kullanılagelen fakat yazılı dilde kendisini kabul ettirememiş söz varlığının unutulmaması ve tanınması, tarihsel açıdan sözcüklerin hangi dönem, saha ve toplumda kullanıldığı bilgisini vermesi açısından önemlidir. Sözcüklerin değerinin sözlüklerdeki varlıklarıyla ölçülmeyeceğini dile getiren Hasan Ali Toptaş, sözcüklerin sadece sözlükte dururken aynı gramajda olduğunu; sözlükten çıkarıp kullandığımızda her birinin ağırlığının kullandığımız yere göre değiştiğini ve birer canlı gibi hareket etmeye başladığını söyler (Öztunç, 2013: 80).

Bir ağza özgü bazı sözcükler, yaygın kullanımdan dolayı genel dilde de kullanılmakta ve TS'de halk ağzından olduğu belirtilerek yer almaktadır. Fakat bu sözcüklerin ağızlara mı ölçünlü dile mi ait olduğu konusunda karışıklık çıkmaktadır. Ölçünlü dil ile ağızlar arasındaki ilişkiyi değerlendiren Nurettin Demir, "Ağızların bir taraftan standart dile yaklaşırken diğer taraftan da standart dile ait olduğu düşünülen bazı alanlarda kendilerine yer bulmaktadır. Prensip olarak, her iki dil türünün de kullanıldığı alanda dikkat çekici bir genişleme vardır. Bunda, Türkçenin bir dilin yerine getirmesi gereken işlevlerin tamamını ancak geçen yüzyılda karşılamaya başlaması, ulaşım imkânları ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerle eğitim taleplerinin önemli bir rolü vardır. Bir bölgenin ağzına dayanan, kendisi de neticede bir ağız olan, bölgeler ve sosyal tabakalar üstü konuma sahip standart dil; ulaşım, iletişim ve eğitimdeki gelişmeye paralel olarak, başka ağız bölgelerine genişlerken, ağızlar; eğitim hariç, neredeyse aynı araçları kullanarak, iç göçün de yardımıyla asıl konuşuldukları bölgelerinin dışına taşmaktadır. Böylece ikisi arasında daha önce söz konusu olmayan karşılaşma ve rekabet ortaya çıkmakta, aralarındaki ilişki daha da karmaşık hale gelmektedir." diyerek bu probleme değinmiştir (Demir, 2009: 1).

Biz her ne kadar ölçünlü dil olarak İstanbul ağzını seçmiş olsak da aynı dili konuşan veya yazan insanların iletişimi sırasında bilmediği sözcükler olabilmektedir. Bunlardan biri

² Çalışmada *Türkçe Sözlük* (2011) için TS; *Derleme Sözlüğü* için DS ve *Kuşlar Yasına Gider* adlı roman için KYG kısaltması kullanılmıştır.

olan ağız verilerinin önemi burada ortaya çıkmaktadır. Yazı dili, ölçünlü hâle getirilmiş, biçimlendirilmiş, tek tipe indirgenmiş bir dildir. Oysa ağızlar şehirden şehre hatta mahalleler arası bile farklılıkların barındırıldığı konuşma anında ortaya çıkan özelliğe sahiptirler. Yazılı metinlerde ya da edebi metinlerde ağız verileri o ağız bilmeyen bir okuyucu tarafından bambaşka bir veri gibi görülebilmektedir. Fakat edebi metinde yer alan ağız verileri o ağız konuşurunun bildiği hatta kendisinin kullandığı bir veri ise o kadar sahici, o kadar metinle özleşmiş, o kadar samimi, o kadar içten gelmektedir ki, okuyucu, kendi kültürünün, dilinin, gün yüzüne çıkarılıp kaybolmasının engellendiğini, diliyle bir kez daha var olduğunu düşünür.

Bir ağza özgü sözcükler, derleme çalışmalarıyla, destan, masal, halk hikâyesi gibi halk edebiyatı anlatı türleriyle, türkülerle, manilerle, fıkralarla, çocuk oyunlarıyla ortaya koyulabildiği gibi ölçünlü dille yazılmış herhangi bir edebi eserde de görülebilmektedir. Edebi eserlerde kullanılan dil sapmaları, anlık oluşumlar, yabancı sözcükler, yerel dil kullanımları vb. durumlar bize yazarın dil dünyası hakkında bilgiler verir ve eserin temel özelliğini dolaylı da olsa etkiler. Bu eserlerde ölçünlü dilde hiç kullanılmayan sözcüklere başvurulabildiği gibi ölçünlü dildekenden farklı söylenen farklı ses olaylarının görüldüğü sözcüklere de yer verilebilmektedir.

Edebi metinlerdeki yerel dil aslında yazarın kurguladığı sözlü dil (kurgusal sözlü dil) veya ağızdır. Yazar kahramanlarını bu unsurlarla konuşturur ve bu tercih de onun söyleminin (üslup) özelliğidir. Buradaki ağız verisinin edebi metinlerdeki ağız verisi olduğunu bizzat kaynak kişiden derlem olmadığını (sesletim özelliklerinin olmadığını) belirtmek gerekir. Buffon'un meşhur "Üslub-ı beyan, aynıyle insandır." sözüyle de belirtildiği gibi dil kullanımındaki tercihler yazar ya da şairin dünyasından, bilgi deryasından ipuçları verir bize. İncelediğimiz eserlerde de görüldüğü gibi tespit edilen yerel söz varlığının büyük bir kısmı, yazarın doğup büyüdüğü Denizli ili ağzına aittir.

Üslup (stilistik) incelemeleri hem edebiyat hem de dilbilimin araştırma alanına girer. Üslup inceleme çalışmalarının bir kısmını söz varlığının özellikleri oluşturur. Üslup çalışmalarında söz varlığını oluşturan sözcüklerin sıklığı, etimolojik özellikleri gibi unsurlar da araştırılır. Buna göre kullanılan sözcüklerle eser arasında bağlantı kurulabilir. Toptaş'ın ağız verilerini kullanması kendisine has bir özelliktir fakat bunu her eserinde yapmaz. Sonuçta yazarın yaşam tarzı, düşünce dünyası eserlerine belirli oranlarda yansır. *Kuşlar Yasına Gider* romanının ağız verileriyle desteklenmiş olması ve bu verilerin yazarın doğduğu Denizli iline ait olması eserin otobiyografik özellikte olmasını destekleyen bir durumdur.

Toptaş'ın romanları (*Sonsuzluğa Nokta, Gölgesizler, Kayıp Hayaller Kitabı, Ben Bir Gürge Dalgıçım, Bin Hüzünlü Haz, Uykuların Doğusu*) üzerine yapılan bir çalışmada 6044 farklı sözcük tespit edilmiş ve ağızlara ait yerel kullanımlarının olduğu belirtilmiştir (Yüzbaşıoğlu, 2010). Hasan Ali Toptaş'ın özellikle *Heba* ve *Kuşlar Yasına Gider* adlı eserlerinde Denizli ağzına ait sözleri çokça kullandığı görülmektedir. *Heba* romanı üzerine yapılan bir konuşmada, bundaki amacının, daha önceki romanlarından farklı bir roman yazmak, farklı bir dil kullanmak ve yazarın her insanın yapmaya çalıştığı gibi kullanımdan kalkan yahut kurumaya yüz tutan bazı sözcükleri yeniden canlandırmak olduğunu söyler. Bununla birlikte eserdeki bazı olayların ve kahramanların da bu dil kullanımında katkısı olduğunu dile getirir (Varlık, 2013: 133-134). Dile olan yaklaşımını, "Evimiz dediğimiz dil, tenimizdir aynı zamanda" sözüyle betimleyen Toptaş, bunu şu sözleriyle açıklar: "İçine doğduğumuz dilin genlerimize bir karşılığı var hiç kuşkusuz, (...) doğduğumuz dilin içinde atalarımızın ayak izlerinin, onların maceralarının, seslerinin ve sessizliklerinin olduğunu ve bütün bunların da bir nehir gibi genlerimize aktığını"

düşünüyorum. Dolayısıyla benim için dil, sadece kelimelerden ibaret bir şey değil. İki kelime arasındaki boşluk bile dile dâhildir; çünkü o boşluk, o iki kelimenin zihnimizde uyandırdığı öteki kelimelerden oluşur” (Kurt, 2011: 269).

Çalışmada, Toptaş'ın özellikle son iki romanında yerel söz varlığına sık yer vermesi sebebiyle *Heba* ve *Kuşlar Yasına Gider* eserleri üzerinde durulmuştur. Yazarın çocukluğunun geçtiği Denizli ilinin ağız ve kültürünü yansıtan söz varlığı özelliklerini yansıtması bakımından bu iki eser önemlidir. Özellikle yazarın ailesini anlattığı *Kuşlar Yasına Gider* romanında Ege bölgesine ait ağız ve kültür verisinin *Heba*'ya göre daha fazla kullanılması eserin otobiyografik ve gerçekçi yönünü destekleyen bir özelliktir (Çalışmada, KYG'den 55, *Heba*'dan 50 farklı ağız ve kültür içerikli söz yer almıştır.). Bu iki eserin sunduğu ağız verileri, yazarın dil ve üslubuna dair değerlendirmelere katkı olabileceği düşüncesiyle gün yüzüne çıkarılmıştır. Çoğunlukla ölçünlü dilin dışındaki bu kullanımlar okuyucuyu merakta bırakan dil unsurlarıdır ve belki her okuyucunun hemen kolaylıkla ulaşabileceği unsurlar değildir. Amacımız, eserlerde geçen tüm ağız verisini ayrıntılı bir dilbilgisi bakışıyla incelemek değil; yazarın yaşamından izler taşıyan ve özellikle kullanmak istediği yerel dil verilerinin çeşitliliği üzerinde durmak ve Denizli ilinin ağız verilerinin edebi metinlerdeki kullanımına örneklem oluşturmaktır.

Toptaş'ın eserlerinde çoğunlukla rastladığımız ağız verisi sözlüksel unsurlardır. Böylece yazarın kullandığı söz varlığı hem çeşitlilik göstermekte hem de kullanılan sözlüksel unsurların belli bir yöreye ait olması o eserin içeriği ile uyum sağlamasına yardımcı olmaktadır. Böylece yazar kullandığı ağız sözcükleriyle kimliğini, nereli olduğunu, hangi kültürde yetiştiğini ya da yaşam biçimlerinin ne olduğunu ortaya koyar veya kurguladığı karakterlerin nereye ait olmalarını istiyorsa oraya ait sözcükleri, ifadeleri kullanır, oranın diliyle konuşur. Bu da sözcük yitimini dolaylı olarak da dil yitimini engeller.

Eserlerde tespit edilen yerel dil unsurları *Derleme Sözlüğü'nde Belirtilmiş Sözlük Birimler*, *Derleme Sözlüğü'nde Hiç Yer Almayan Sözlük Birimler* ve *Derleme Sözlüğü'nde Yalnızca Denizli'den Derlenen Sözlük Birimler* şeklinde üç başlık altında incelenmiştir. Bu söz varlığının, kullanım alanına göre eylem adı, eylem tarzı, niteleme, ev-bahçe araç gereci, bitki adı, tarım ve hayvancılık, evin bölümü ve yer adı, yemek kültürü, giyim ve aksesuar, çocuk oyunu, vücutta bölüm adı, ölçü adı, hayvan adı, gelenek, meslek, zaman, seslenme, doğa olayı, biçim adı, motif adı ve mizah ile ilgili olduğu görülmektedir.

DS'de Belirtilmiş Sözlük Birimler

Heba ve KYG'de tespit edilen yerel dile ait söz varlığının büyük bir kısmı DS'de belirtilmiştir ve sözlük birimlerin sadece Denizli ağızında değil başka ağızlarda da kullanımı söz konusudur. Hem DS'de hem de TS'de yer alan yerel dile ait söz varlığı artık yaygınlaştığı düşüncesiyle çalışmaya dâhil edilmemiştir. Ancak halk ağızından olduğu belirtilen ve yazım farklılığı taşıyan TS'deki yerel dil öğeleri çalışmaya dâhil edilmiştir. Örneğin *büvelek* TS'de *büve* olarak geçmektedir. Bununla birlikte eserlerde ağızlara ait tespit edilen fiillerin bazıları sözdizimi içerisinde farklı işlevlerde bulunmaktadır.

ananat (is.): “Ekin demetlerini arabaya koymaya ve harmanı aktarmaya yarayan, üç, dört, beş, yedi çatalı olabilen, uzun saplı aygıt, dirgen, yaba” olarak açıklanan sözcüğün *anadad*, *anadat*, *anadot*, *anadut*, *anaduz*, *anat*, *anatut*, *anavut*, *anazıt*, *anazot*, *anazut*, *andat*, *andut*, *anduz*, *anenet*, *anidot*, *anlat*, *annad*, *annadut*, *annanat*, *annat* gibi kullanımları da vardır (DS, c.1).

... onlarla birlikte ağızlarından parıltılar saçan birkaç tahrayla birkaç nacak ve bütün bunların peşinden de *ananat* gibi, çul gibi yahut heybe gibi birtakım şeylerle birlikte çeşitli çaput parçalarıyla çeşitli çamaşırlar düşmüş (Heba, 74).

behr (is.): TS'de bulunmayan sözcük "Nizam, âdet, görenek" anlamındadır (DS, c.2).

Yahu, dedi babam, gözlerini odanın içinde hızlıca gezdirip elinin duruşunu yenileyerek; hani zamanın behrinde, dervişlerin yahut ulu kişilerin, içine girip de kırk gün kırk gece dışarı çıkmadıkları, dağın böğründeki o Nefisini yok mu? (KYG, 197)

belenmek (f.): "1. Bulaşmak, bulanmak, serpmek. 2. Toz toprak içinde yuvarlanmak" anlamlarına sahip bir fiildir (DS, c.2) ve TS'de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

... bir kere bile düdük çalmadan, tıpkı toza toprağa belenmiş yaşlı bir yılan gibi Gaziantep'e yahut Ceylanpınar'a doğru sessizce akıp gidiyordu (Heba, 199).

boduç (is.): "1. Çam ağacı veya topraktan yapılmış küçük testi, yuvarlak, kulpsuz testi. 2. Toprak, çam ağacı veya madenden yapılmış ibrik, emzikli testi. 3. Kapaklı ve lüleli çinko sührâhi, toprak, bakır sührâhi. 4. Güğüm, küçük güğüm. 5. Bakır veya teneke maşrapa, büyük su tası. 6. Çömlek. 7. Küp. 8. Yemek pişirilen küçük kazan. 9. Çam ağacından yapılmış su fıçısı, varil. 10. Manda boynuzundan yapılmış katran kabı" gibi anlamları vardır (DS, c.2). *boduç*, TS'de halk ağzından bir sözcük olarak belirtilmiştir.

Akla gelebilecek her yere bakmışlar haliyle, tahıl ambarlarına koşup çeçlerin ve hararların arkasını yoklamışlar, sofalarda sıralanan seneklerin, boduçların ve küplerin etrafını araştırmışlar, ahırlara, kümeslere, gübreliklere ve harırlara girip çıkmışlar,... (Heba, 75)

bürgü (is.): "Baş örtüsü" anlamındaki (DS, c.2) *bürgü* sözlük biriminin TS'de halk ağzından bir sözcük olduğu belirtilmiştir.

... ağlayıp duran, ak bürgülü, yaşlıca bir kadını cenazenin sahibi; yüzünü ellerinin arasına almış minibüsün tepesine çıkarılırken, gözleriyle tabutu takip etmişti hiç kumıldamadan (KYG, 131), (Heba, 124).

büvelek (is.): "Sığırları rahatsız eden bir çeşit sinek, gübre sineği" (DS, c.2) anlamındadır. *bögelek*, *bünelek*, *büvelek* gibi kullanımları da olan sözcük, TS'de *büve* olarak geçmektedir (2011). Ayrıca "Sığır bögelek tarafından rahatsız edilmek, ısırılmak" anlamlarında *bögeleğe* tutulmak, *büvelek tutmak* gibi deyimleşmiş kullanımları da vardır (DS, c.2).

İşte böyle baktı baktı da, daha sonra bu kadın tahta takırtısına benzeyen kuru mu kuru bir sesle, söyle bakalım, büvelek tutmuş buzağı gibi niye koşuyordun az evvel, dedi Ziya'ya (Heba, 66).

cırlak (sf.): "İnce ve sürekli sesle bağırıp ağlayan" (DS, c.3) anlamıyla bir kişiyi niteleyen sözcük, ince ve rahatsız edici ses için kullanılır ve TS'de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

... tezikmiş oğlak gibi sağa sola kaçır yahut cırlak sesleriyle hemen yaygara koparırlardı ama bunların hiçbiri olacakları engellemeye yetmezdi... (Heba, 131)

cıscııldak (zf.): "Çırılçıplak" anlamında, örnek cümlede eylemi niteleyen bir zarftır (DS, c.3).

... anneleri kollarından tutup cıscııldak oturturdu onları çamaşır teknesinin içine (Heba, 131).

cızık (is.): “Çizgi” anlamındaki sözcüğün *cız, cıza, cızgı, cızgı, cızı, cızlı, cızlık, çizik, çizgi* gibi kullanımları vardır (DS, c.3). *cızık* sözlük biriminin TS’de halk ağzından bir sözcük olduğu belirtilmiştir.

Bana kalırsa hiçbir zaman satamayacak, aha sana cızık, tövbeler olsun satamayacak! (KYG, 55).

cinci (is.): bk. 3. DS’de Yalnızca Denizli’den Derlenen Sözlük Birimler

çeki (is.): “1. Kadınların başlarına bağladıkları başörtüsü. 2. Alına bağlanan yazma veya cember” anlamındadır (DS, c.3). *çeki*, TS’de halk ağzından bir sözcük olarak belirtilmiştir.

Annem salondaydı kapıdan girdiğimizde; alına siyah bir çeki bağlamış, eli çenesinde, kalabalığın ortasında sessizce oturuyordu (KYG, 246).

çene (is.): “Köşe” anlamındaki bu sözcüğün n’si, damaksıl n’dir ve *çeğa, çege, çege* kullanımları da vardır (DS, c.3). *çene*, TS’de halk ağzından bir sözcük olarak belirtilmiştir.

Bu yüzden, her defasında sokağın çenesine dikilip minibüs gözden kayboluncaya kadar, yüreği ağzında, arkasından uzun uzun bakıyormuş (KYG, 68).

çitlik (is.): “1. Çitlenbik. 2. Sakız ağacının meyvesi, menengiç. 3. Kenevir tohumu” gibi anlamları vardır (DS, c.3). *çitlik*, TS’de halk ağzından bir sözcük olarak belirtilmiştir.

Çitlik ağacının gölgesinden geçip yavaşa yürüdü Ziya, eşikte durdu... (Heba, 294)

çokuşmak: “Toplanmak, birikmek, üşüşmek, kalabalık etmek” anlamında kullanılan bir fiildir (DS, c.3).

Geldiler mi de, çokuştular yine, kafam kazan gibi oldu diye dert yanıyor (KYG, 167).

çovaşlık (is.): bk. 3. DS’de Yalnızca Denizli’den Derlenen Sözlük Birimler

dastar (is.): “Başörtüsü” anlamındadır (DS, c.4).

Sokağın karşısında, İzzet Dayım arabasını avludaki cevizin altına çekmiş, dastar yarımına benzeyen sapsarı bir bezle hızlı hızlı camları siliyordu (KYG, 49).

değirmi (is.): “Yemeni, yazma, başörtüsü, tülbent.” anlamında giyimle ilgili bir sözcüktür (DS, c.4). *değirmi* için DS’de Denizli’den derleme yapıldığına dair bir bilgiye rastlayamadık. Denizli ağzı konuşurlarından alınan bilgiye göre bu sözcük, Denizli’de kullanılmaktadır.

Derken, başından kayan değirmiyi çarçabuk düzeltti ve aynı ses tonuyla, tabanlarını kıcına vura vura niye koşuyordun öyleyse ha, dedi kadın (Heba, 67).

deşdivan (is.): “Bağ koruyucusu, kır bekçisi, köy bekçisi” olarak açıklanmıştır (DS, c.4).

Hah, diye devam etti babam; işte biz daha sonra gecenin zifiri karanlığında,deşdivanın bir de o tarafa bakalım demesiyle İkikapılı’dan uzaklaşıp Nefisini’ne doğru yürüdük (KYG, 197).

devrisi (is.): Gün, hafta, ay, yıl gibi zamanların bir sonrakini anlatmak için kullanılan sözcük, “ertesesi” anlamındadır (DS, c.4). *devrisi* için DS’de Denizli’den derleme yapıldığına dair bir bilgiye rastlayamadık. Denizli ağzı konuşurlarından alınan bilgiye göre bu sözcük, Denizli’de kullanılmaktadır.

Akşam karanlığında, devrisi gün bindik traktöre, hep birlikte bağın yolunu tuttuk (KYG, 165).

dolukmak (f.): “Göz yaşarmak, ağlayacak duruma gelmek.” anlamında kullanılan bir fiildir (DS, c.4).

Doluktu ben böyle sorunca, boğazına dizilen huçkırıkları tutmak için çenesini sımsıkı kapatıp gözlerini boşluğa dikerek bir müddet sustu (KYG, 21), (Heba, 173).

doma (is.): “Topaç” ve “Taş ve sopalarla oynanan bir çocuk oyunu” anlamında kullanılan bir sözcüktür. Bu oyuna göre yuvarlak bir taşı sopa ile yuvaya sokmaya çalışan ebe, kendisine engel olmaya çalışanlara sopasıyla dokunursa ebe o kimse olur (DS, c.4). DS’de ilk anlam, Denizli’den; ikinci anlam ise Manisa’dan derlenmiştir.

Ellerinde kendi çakılarıyla yontup cam kırıklarıyla düzledikleri domalar, mumlanmış ipler, çelikler, çomaklar, rengârenk cinciler, uçurtmalar... (KYG, 149).

duguk (is.): bk. 3. DS’de Yalnızca Denizli’den Derlenen Sözlük Birimler

dulda (is.): “Yağmur, güneş ve rüzgârın etki yapamadığı gizli, kuytu yer, kenar, saklanılacak yer, ağaç, bina gölgesi, gölge.” anlamında bir sözcüktür (DS, c.4). TS’de halk ağzından olduğu belirtilen sözcüğün Denizli ili ağızlarında kullanılıp kullanılmadığı ayrıntılı araştırılmayı gerektirmektedir.

Baktık, diye devam etti babam; karlara bata çıka, İkipapılı’nın alt tarafını karış karış aradık, koyaklara, duldalara iyice baktık (KYG, 197).

duluk (is.): “1.Yüz, çehre. 2. Yanak. 3. Şakak. 4. Avurt. 5. Gerdan. 6. Nefes borusu. 7. Kulak arkası. 8. Çene kemikleri.” gibi anlamlara gelen sözcüğün *duluğ, dulum, dulun* gibi kullanımları vardır (DS, c.4). TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

... birbirlerini tırmalayıp yumruklamaya ve şurası duluktu, burası böğürdü demeden birbirlerini tekmelemeye devam ettiler (Heba, 70).

elibelinde (is.): “1. Bir çeşit kilim motifi. 2. Ahşap evlerde direk üzerindeki ağaçların kaymasını önlemek için sonradan konulan parça” olarak açıklanan sözcük, *eli böğründe* maddesinde “1. Eğrilmiş duvarların altından uzatılan ağaç destek” olarak açıklanmıştır (DS, c.5). Denizli ağızlarında ikinci anlamıyla kullanılan bu sözcüğün, ilk anlamının Denizli ağzında kullanımı ile ilgili daha ayrıntılı çalışılmalıdır. İnsanların ellerini beline koyarak bedenlerinin ayakta durmasına destek olmalarından geldiği bilinir. TS’de halk ağzından olduğu belirtilen bu sözcük, “Halı ve kilimlere yapılan, ellerini beline koymuş insan figürünü andıran bir motif türü, eliböğründe, koçboynuzu” olarak açıklanmıştır. Verilen örnekte sözcük, motif türü anlamıyla kullanılmıştır.

Ağzi, burnu ve gözleri, o allı yeşilli elibelindelerle pıtrakların arasında kayboldu (KYG, 125).

eprimek (f.): “1. Bozulmak, eskiyip çürümek, peltelenmek. 2. Erimek. 3. Yıpranarak aşınmak. 4. Yırtılmak.” gibi anlamları olan bir fiildir (DS, c. 5). TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir. Verilen örnekte *-mXş* biçim birimini alan fiil, sıfat-fiil işlevindedir.

O gün sedire serdikleri akli karalı, eprimeş bir yaygının üstünde yemeğini yedirdiler ama dışarı çıkaramadılar onu (Heba, 274).

evermek (f.): “Evlendirmek” anlamındaki (DS, c.5) sözcüğün, TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

Üzüm faslı sona erince, bu sefer de tutup bana falanca ne yapıyor, feşmekanca nasıl, o oğlunu everdi mi, beriki kızını çıkardı mı diye kasabadaki insanları sormaya başlıyordu (KYG, 27).

evlek (is.): “1. Tarlaya tohum ekmek için saban iziyle bölünen bölümlerinden herbiri. 2. Bahçelerde sebze vb. şeyleri dikmek için ayrılan parçalardan herbiri. 3. Bahçe ve tarlalarda açılan su yolu.” (DS, c.5) gibi anlamlara sahip olan sözcüğün, TS’de Rumca olduğu bilgisi verilmiş ve halk ağzından olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*’nde “1. Su yolu, su arki. 2. Sabanla tarlada açılan iz. 3. Dönümün dörtte biri” olarak açıklanmıştır (Eren, 1999).

Onun yokluğunda tepedeki mezarlığa, bademlerin iki, üç evlek uzağına kapkara, küçük bir çukur kazıldı, el kadarcık kardeşim o çukura indirildi ve üstü kapatıldı (KYG, 32), (Heba, 276).

evzinmek (f.): “Yattığı ya da oturduğu yerde sağa sola dönmek. 2. Kabına sığmamak, rahat duramamak. 3. İçten içe kıvrınmak.” anlamlarında kullanılan bir fiildir (DS, c. 5).

Hazır, dedi Nurgül Hanım; doğrusunu istersen öğleden bu yana ne yapacağımı bilemedim ben, öte evzindim beri gavzındım, sonunda kuru fasulyede karar kıldım (Heba, 78).

felfellemek (f.): “Eski zindeliğini, hareketliliğini, canlılığını kaybetmek” anlamındadır (DS, c.5).

Efkârlanıp meret içmeye kalktığında da, hayali fenere döndün yahu, şu haline bak iyice felfelledin, içmeyeceksin, bundan sonra sana yasak dedi (Heba, 245).

gavzınmak (f.): “Sıkıntıya düşüp çare aramak” (DS, c. 6) anlamındadır. *kavzınmak* maddesinde “Çaresizlikten kıvrınmak” anlamı vardır (DS, c.8). Bu sözcük için, DS’de Denizli’den derleme bilgisi bulunmamaktadır.

Hazır, dedi Nurgül Hanım; doğrusunu istersen öğleden bu yana ne yapacağımı bilemedim ben, öte evzindim beri gavzındım, sonunda kuru fasulyede karar kıldım (Heba, 78).

gaydalı (sf.): “1. Güzel, sekerek yürüyüş (için). 2. Gösterişli hareketler yapan (kimse)” anlamındadır. Bununla bağlantılı olarak *gaydalanmak*, *gaydalamak*, *gaydalmak* fiilleri de “1. Sekerek yürümek, 2. Koşmak” anlamlarındadır (DS, c. 6). DS’de sözcüğün Denizli’de kullanıldığına dair bir bilgi yoktur fakat Denizli ağız konuşurlarından elde edilen bilgiye göre bu kullanım yörede mevcuttur.

Mezarlığın dibindeki dereye inen sokağın köşesinden gaydalı bir yürüyüşle Musa da çıktı geldi sonra; başını bir sağa bir sola yatırarak merdiven basamaklarına dikkatle baktı (KYG, 120).

gedik (is.): “Bahçe, bağ kapısı” anlamındadır (DS, c.6). Sözcüğün bu anlamı, TS’de bulunmamaktadır.

Ardından da esasını kolunun altına sıkıştırıp harımdaki gediğe doğru yürüdü alacakaranlığın içinde hışırdayıp duran omçaların arasından. Yürümesine yürüdü ya, oraya varınca gediği kullanmadı nedense; içindeki sözlerin hepsini söylemiş de artık hafiflemiş gibi, yaşından beklenmeyecek bir çeviklikle birdenbire harımın tepesinden sıçradı geçti (Heba, 27).

gerenlik (is.): “Az sulak yer” anlamındadır. Bununla birlikte “1. Verimsiz, tuzlu, çorak toprak. 2. Damların üzerine konulan su geçirmez killi toprak. 3. Bataklık yer. 4. Yağlı ve kaygan toprak. 5. İki dere arasında bulunan düz yer. 6. Ovalarda su toplanan çukur yer” anlamlarıyla açıklanmış *geren* sözcüğü ile eş anlamlı kullanılır (DS, c. 6) ve TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

Arabayı çalıştırdım ben o sırada, kasabayı ve gerekeni geride bırakarak, ikinci vitesle yavaş yavaş üzüm bağlarının arasından Gökpınar'a doğru sürdüm (KYG, 201).

gwişkan (is.): DS'de farklı bir yazımla bulunan *kwışkan* (→*kwırşık*) maddesinden hareketle "Pazı bitkisi" anlamındadır (DS, c.8). Sözcüğün Denizli ili ağızlarında kullanılıp kullanılmadığı ayrıntılı araştırılmayı gerektirmektedir.

Havalar ısındı sonra, ortalık yeniden yeşillendi, omçalar ve ağaçlar yapraklandı, civanperçemleri, kuzusarmaşıkları, gelincikler, hezarenler, gwişkanlar, sığurdilleri, kuş fiğleri ve papatyalar büyüdü... (Heba, 293)

göynüme (f.): "Dertlenmek, içlenmek, ağlayacak hâle gelmek" anlamındaki *göynüme* sözcüğünün *göynüklenmek*, *göynükmek* gibi varyantları da vardır (DS, c.6).

Birden göynüdüm daha doğrusu. Göynüyünce de kalktım, kendimi tutamayıp ağlayacak olursam orada ağlayayım diye, sigara içme bahanesiyle balkona çıktım (KYG, 153).

hamaz (is.): "Hortum, kasırğa" anlamındadır (DS, c.7).

Sonra çocuklardan biri onca yumruğun ve tekmenin arasından nasıl gördüyse gördü de başını kaldırıp telaşlı bir sesle birdenbire, hamaz geliyor kaçın len, hamaz geliyor kaçın, diye bağırıldı (Heba, 70).

handiyse (zf.): TS'de halk ağzından olduğu belirtilen ve "1. Yakın zamanda hemen hemen. 2. Neredeyse" anlamlarında kullanılan sözcük, DS'de bulunmamaktadır. Uygur, "oysa" anlamındaki bu sözcüğün *handiyse*, *hanıysa* gibi kullanımlara da sahip olduğunu söylemiştir (2007).

Sonra, Polatlı'nın çıkışındaki un fabrikasının önüne gelince, yolun kenarında yeniden belirdi bu at ve inip kalkan burun delikleriyle handiyse arabanın arka tamponuna kadar yaklaştı (KYG, 79).

hapahap (zf.): "Karşı karşıya, yüz yüze gelmek, karşılaşmak" anlamındaki *hapahap gelmek* deyiminde de kullanılan sözcük, "Ansızın, birdenbire" anlamında bir zarftır (DS, c.7).

Onunla böyle hapahap karşılaşınca Ayperi korktu tabii, küçük bir çığlık atarak çarçabuk arkama sakladı (KYG, 61).

harım (is.): "Bahçe, sebze ya da meyve bahçesi" anlamındadır (DS, c. 7). TS'de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

Akla gelebilecek her yere bakmışlar haliyle, tahıl ambarlarına koşup çeçlerin ve hararların arkasını yoklamışlar, sofalarda sıralanan seneklerin, boduçların ve küplerin etrafını araştırmışlar, ahırlara, kümeslere, gübreliklere ve harımlara girip çıkmışlar,... (Heba, 75)

hasıl (is.): "1. Yeni başak tutmaya başlamış yeşil ekin. 2. Yeşilken hayvanlara yedirilmek için erken ekilen ekin" anlamlarında kullanılan bir sözcüktür (DS, c. 7).

...kümeslere, gübreliklere ve harımlara girip çıkmışlar, çardak altlarıyla avlu köşelerinin yanı sıra köyün etrafındaki kandakların, hasılların altını da gözden geçirdikten sonra birkaç kola ayrılarak her sokağı karış karış defalarca gezmişler ama o iki sabinin varlığına dair ufacik bir işaret bulamamışlar (Heba, 75).

havsızca (zf.): "Habersiz" anlamındaki *havsız* sözcüğünden hareketle "habersizce" anlamında bir zarftır (DS, c. 7).

Bir tilki gibi karanlığın içinden havsızca çıktı geldi, manevra yapıp cipin farlarını üstlerine tuttu, baktı, baktı ve gitti (Heba, 256).

huyallamak (f.): “1. Hissetmek, sezmek. 2. Farkına varmak” anlamında bir fiildir (DS, c.7).

Sineği görüp benim ne yapacağımı huyallamış olmalı ki, hemen koşmuş yanıma (KYG, 247).

horata (is.): “Şaka” anlamında kullanılan bir sözcüktür (DS, c. 7).

Kocası görünürde yoktu, biraz ötede birkaç çocuk vardı sadece; onlar da horatanın dozunu kaçırmış olmalı ki, kızgın bir sesle birbirlerine bağırıp duruyorlardı (Heba, 69).

kaba kuşluk (is.): “Öğleden bir iki saat önceki zaman” anlamındadır (DS, c.8).

Kaba kuşlukta, ulam ulam gelip cenaze evine toplanmaya başladı tabii insanlar (KYG, 176).

kandak (is.): İki ayrı anlamda açıklanmıştır: *kandak I* için “1. Su birikintisi, bataklık, gölcük. 2. Kurumuş dere. 3. Küçük dere”; *kandak II* için “1. Uçurum yar. 2. Hendek, çukur. 3. İnişli, yokuşlu, bozuk yol” anlamları verilmiştir (DS, c. 8).

...küplerin etrafını araştırmışlar, ahırlara, kümeslere, gübreliklere ve harımlara girip çıkmışlar, çardak altlarıyla avlu köşelerinin yanı sıra köyün etrafındaki kandakların, hasılların altını da gözden geçirdikten sonra birkaç kola ayrılarak her sokağı karış karış defalarca gezmişler... (Heba, 75), (KYG, 197).

karcıkmak (f.): “Çok konuşmaktan ve soğuktan ses kısılmak” anlamında olan fiilin (DS, c.8) *karıkmak*, *garıkmak* şeklinde kullanımı da vardır. Verilen örnekte bu sözcük, -mXş sıfat-fiil biçim birimini alarak sıfat işlevinde kullanılmıştır.

Oracığa yığılıp kalmaktan korkarak ve arada bir başını çevirip kelterlere doğru bakarak, kapıyı yumrukladım uzun uzun; bir yandan da zerre kadar kendi sesime benzemeyen karcıkmış bir sesle, Zübeyir Ağbi, Zübeyir Ağbi diye bağırdım ama cevap gelmedi içeriden (KYG, 214).

karık (is.): “1. Bağ ve bahçelerde sebze ekmek için ayrılan bölümler, evlek. 2. Bağ ve bahçeleri sulamak için açılan ince su yolu, ark” olarak açıklanmıştır (DS, c.8). TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

Bir sabah da ben uyandığında, bahçedeki karıkların arasında domates toplarken görmüştüm onu ve pencereyi açıp uzun uzun bakmıştım (KYG, 158).

kelter (is.): “Kulpsuz, yayvan sepet, sele” anlamında olan sözcük, eş anlamlı sayılabilecek *keleter* maddesinde “1. İki kulplu, küfe biçiminde büyük sepet. 2. Küçük sepet” olarak açıklanmıştır (DS, c.8).

Avlunun girişindeki üzüm dolu kelterlerin yanından geçip onların kapısına vardığımda mecalim kalmamıştı artık, dizlerimin bağı çözülmüştü (KYG, 214).

kırklık (is.): Davarı kırkarken kullanılan makas için söylenir (DS, c.8).

Kırkım vakti bazı evlerin bitişiğindeki ağılların önünde, koyunlar ve keçiler kucaklanıp bu hikâyenin gölgesine yatırılırdı artık ve kırklıkların şıkırtısı, birbirini takip eden iplik kırntıları gibi hep bu hikayenin içine dökülürdü (Heba, 132).

kirman (is.): “Elde yün eğirmeye yarayan araç” olarak açıklanmıştır (DS, c.8). TS’de *kirman* biçiminde halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

Akşamı dar etmiş o gün, kirman gibi, dönmüş durmuş evin içinde (KYG, 67), (Heba, 131).

koyak (is.): “1. Bir ucu dağda son bulan kapalı boğaz, iki dağ, tepe arasındaki boşluk, vadi. 2. Dağlar ve kayalıkların üzerindeki doğal çukurlar. 3. Dağ üzerinde otu bol olan, bitek, çukur yer. 4. Güneş görmeyen kuytu yer” olarak açıklanmıştır (DS, c.8). TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

Baktık, diye devam etti babam; karlara bata çıka, İkikapılı’nın alt tarafını karış karış aradık, koyaklara, duldalara iyice baktık (KYG, 197)

körlemesine (zf.): Aynı anlama geldiği *körlemesiye* maddesinden hareketle “Hesaplamadan, görmeksizin, bakmadan” anlamında bir zarftır (DS, c.8). DS’de Denizli ağzından derlendiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır.

Körlemesine gidip pusuda bekleyen boynu kravatlı kurtlara kapılmaktansa illâki o profesörü bulalım, işi ona yaptıralım derim ben (KYG, 12).

kuğurmak (f.): “Güvercin ötmek” anlamında bir fiildir (DS, c.8). Denizli Acıpayam yöresinde bu sözlük birimle ilgili olarak *güvercin guğur guğur etmek* şeklinde bir kullanım vardır.

Bakarken uçacakmış gibi birkaç kez kanatlarını da oynattı ama uçmadı, tam tersine, bulunduğu yere büsbütün yerleşti ve boynunu kıсарak, dumana benzeyen boşuk bir sesle Suriye’ye doğru üst üste kuğurdu (Heba, 52).

len (ünl.): “Ey, ulan!” anlamında kabaca seslenme ünlemidir (DS, c.9).

Öyle değil mi len? (Heba, 266)

mısmıl (sf.): “1. Temiz, derli toplu. 2. İyi, güzel, sağlam. 3. Düzgün, düzenli. 4. Uygun” gibi anlamlarda kullanılan bir sıfattır (DS, c.9). TS’de halk ağzından olduğu belirtilen bu sözcüğün verilen anlamı eserde kullanılan anlama uzaktır.

Elindeki çayı bile bitirmeden, Dinar bir adımlık yer yahu, belki mısmıl bir şeydir, hele gidip şuna bir bakayım diye yollara düşmüş hemen (KYG, 60).

naha (ünl.): “Tuh, yazık!” (*Naha sana Ahmet*) anlamında bir sitem ünlemidir (DS, c.9).

Adlar zikredildikçe bunların her birine tuh demeyi, yuh demeyi, naha gözünü toprak doyursun demeyi ya da seni gidi muhsıtcı seni diye verip veriştirmeyi de ihmal etmiyorlardı... (KYG, 105)

neferne (is.): “Asmanın ikinci kez verdiği küçük taneli üzüm” anlamında kullanılır (DS, c.9).

Bizim bağda, diye devam etti Zübeyir; işte, beş altı omçanın canını okudular geçen sene, ne salkım bıraktılar ne nerferne, dallarının da çoğunu kırdılar (KYG, 165).

oku (is.): “Küçük armağanlarla yapılan düğün çağrısı” (DS, c.9) anlamında olan bu gelenek, günümüzde artık sadece kağıt baskılara işlenmiş davetiyelerle varlığını sürdürmektedir. Fakat geleneklerin hâlâ devam ettiği Denizli iline ait küçük yerleşim yerlerinde *oku* olarak sabun, basma, havlu, gaba şeker denilen Konya şeker, hondon şeker gibi şeyler dağıtılı gelmiştir. *oku*, TS’de *okuntu* varyantıyla halk ağzından olduğu belirtilen sözcüklerdendir.

Hiç de güzel olmazdı, dedi Hacı Veli; eski köye yeni âdet mi getireceksin sen, oku diye koku şişesi gönderildiği nerede görülmüş? (Heba, 89)

omça (is.): “Bağ kütüğü, asma” anlamındadır (DS, c.9) ve TS’de *omca* varyantıyla halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

O bağda dedi, annem; ne yapsın oğlum, zar zor, birkaç günden beri omçaları budamaya çalışıyor (KYG, 46), (Heba, 99).

patlangaç (is.): *Mürver ağacı* olarak açıklanan sözcüğün, “Tohumları patlatılan bitki” anlamı da vardır. Bununla birlikte *patlangaç* maddesinde belirtilen “1. İçi boş dallarından mekik yapılan, küçük yapraklı bir ağaç. 2. Çalı, funda. 3. Kırmızı ve beyaz çiçekli bir çeşit gelincik” gibi anlamlar da *patlangaç* ile ilgili olmalıdır (DS, c.9).

Tam o sırada benimle birlikte omçalar da ayağa kalktı sanki bağın kenarındaki kuzuptrakları, bademler, vefagülleri, kadirşinas otları, patlangaçlar, dikenler ve böğürtlenler de ayağa kalktı (KYG, 215).

pavkırma (f.): “1. Çok öfkelenmek. 2. Kızarak deli gibi söylenmek. 3. Sert sert öksürmek. 4. Ulumak, ürümek (kurt, çakal, tilki, köpek vb. hayvanlar)” gibi anlamlara sahip bir fiildir (DS, c.9). TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

Onların bakmasıyla birlikte ortalığı yakıp kavuran G-3 piyade tüfeklerinin sesine, pavkırır gibi Kalaşnikoflar da karıştı sonra; dur durak bilmeden, yüzlerce mermi yağdırdılar karanlığa (Heba, 204).

piynar (is.): *Meşe çalısı* olarak bilinen bir sözcüktür (DS, c.9).

Almayıp da ne yapsınlar, kışın ortasındayız, her yer diz boyu kar; tavşanaklar, piynarlar görünmüyor kardan (KYG, 196).

poşu (is.): *poçu* biçimi de olan sözcük, “Başa sarılan, çevresi saçaklı, ipek örtü” anlamında bir başörtüsüdür (DS, c.9, c.12). TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

... giyinip süslenen ve omuzlarına çengelli iğnelerle rengârenk birer poşu tutturulan damatla sağdıçı alıp sokaklarda gezdire gezdire yavaş adımlarla yeniden avluva döndüler (Heba, 93).

pürçekli (sf.): *bk.* 3. DS’de Yalnızca Denizli’den Derlenen Sözlük Birimler

senek (is.): “1. Çam ağacından oyularak yapılan su kabı, tahta testi. 2. Toprak su testisi, küp. 3. Bakır güğüm” olarak açıklanmıştır (DS, 10) ve TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

Akla gelebilecek her yere bakmışlar haliyle, tahıl ambarlarına koşup çeçlerin ve hararların arkasını yoklamışlar, sofalarda sıralanan seneklerin, boduçların ve küplerin etrafını araştırmışlar, ahırlara, kümeslere, gübreliklere ve harımlara girip çıkmışlar,... (Heba, 75)

senit (is.): “1. Ekmek tahtası. 2. Et tahtası” anlamında bir sözcüktür (DS, c.10). TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

Sonra rehavete kapılmış gibi hissetti kendini, toparlanıp avlunun köşesine kurulan yemek kazanlarına doğru yürüdü telaşla, senitlerin üstünde harıl harıl et doğrayan kadınların yanında durdu (Heba, 84).

sile (is.): *bk.* 3. DS’de Yalnızca Denizli’den Derlenen Sözlük Birimler

soku (is.): Dibeğe veya havanda dövme işini yapan tokmaktır (DS, c.10). TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

Dibek taşına dökülüp ıslatılan buğday sokularla dövülür, çeşitli oyunlar oynanır ve eller çırpılırken gelip kasaba meydanını şenlendiren bu kalabalığa... (Heba, 89)

sokurdanmak (f.): “Söylenmek, homurdanmak, gönülsüz iş görmek” anlamındaki *sokranmak* sözcüğü ile aynı anlamda olan bu sözcüğün *sohurdanmak*, *sokurdamak*, *sokurdanmak* gibi kullanımları da vardır (DS, c.10).

Ağzını bir çeşit büzüp hafifçe yana doğru çarpıtarak, sidiği de bir şeye benzese, diye sokurdanmış hatta (KYG, 67).

sumsuklamak (f.): “Yumruklamak, yumrukla vurmak.” anlamında bir fiildir (DS, c. 10). *somsaklamak* varyantı da vardır. Verilen örnekte –A zarf-fiil ekini alan fiil, ikileme şeklinde ve zarf işlevinde kullanılmıştır. TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

Sonra seni gidi gâvurun dölü seni diye sumsuklaya sumsuklaya yahut ellerindeki yeşil sabun kalıplarıyla kafalarına ve sırtlarına vura vura yıkamaya başlarlardı (Heba, 131).

sunum (is.): “Lokma, parça” anlamında kullanılan bir sözcüktür (DS, c.10). TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

Anlatılanlara göre işte böyle bakmış bakmış da, karnum sırtıma yapıştı benim bir sunum ekmek verin yahu, demiş sonra (KYG, 29).

şaştım aşu (is.): “1. Evde bulunan sebze vb. şeylerden karıştırılarak ivedilikle yapılan yemek. 2. Bulgur çorbası” anlamında bir yemek adıdır (DS, c.10). Buna benzer, Denizli ağzında “Birkaç kişinin pişirmesiyle veya karışmasıyla iyi, lezzetli olmayacağı düşünülen yemek” için *sandım aşu* sözü de kullanılır. DS’de Denizli’den derlendiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır.

Pek güzel, dedi Ebecik gözlerini elindeki teşbihe çevirerek; güzel olmasına güzel de, kuru fasulye böyle şaştım aşu gibi aniden pişirilmez ki, ona bir gün evvelden karar vermek lâzım (Heba, 78).

şavkımak (f.): *şavk* sözcüğü, “Işık, aydınlık” anlamındadır (DS, c.10). Sözlükte *şavkarmak* şekliyle bulunan sözcük “aydınlanmak” olarak açıklanmıştır (DS, c. 10). *şavkımak* halk ağzından bir sözcük olarak TS’de “Işık saçmak, parlamak” anlamında geçmektedir (2011) ve verilen örnekte sıfat-fiil işlevinde kullanılmıştır.

Derken, bileğinde sarı sarı şavkıyan tespihiyle Hüseyin Dayım girdi geldi kapıdan (KYG, 161), (Heba, 200).

tahra (is.): “Ağaç budamaya, kesmeye, odun kırmaya yarayan, satırdan biraz büyük, demir saplı araç. 2. Orak” anlamında bir alettir (DS, c.10). TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.

... onlarla birlikte ağızlarından parlılar saçan birkaç tahrayla birkaç nacak ve bütün bunların peşinden de ananat gibi, çul gibi yahut heybe gibi birtakım şeylerle birlikte çeşitli çaput parçalarıyla çeşitli çamaşırlar düşmüş (Heba, 74).

tauşanak (is.): bk. 3. DS’de Yalnızca Denizli’den Derlenen Sözlük Birimler

tezikmiş oğlak: *tezikmek* fiilinin “1. Bulunduğu yerden ya da sürüden ayrılıp uzaklaşmak (insan ya da hayvan için). 2. Yolunu şaşırarak. 3. İzini kaybetmek.” anlamlarından (DS, c. 10) hareketle “sürüden ayrılmış, yolunu şaşırılmış oğlak”a benzetilerek oluşturulmuş bir eylem tarzıdır.

... tezikmiş oğlak gibi sağa sola kaçar yahut cırlak sesleriyle hemen yaygara koparırlardı ama bunların hiçbiri olacakları engellemeye yetmezdi... (Heba, 131)

uğra (is.): *ufra, urva, urqa* biçimleri de olan sözcük, “yufka açılırken, hamurun tahtaya yapışmaması için kullanılan kalın un” anlamındadır (DS, c.11). TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir. Üstlerine başlarına sinen uğraları silkelemiş, ellerini yüzlerini yıkamış ve Nefise’yle ikisi gelip masaya oturmuşlardı (Heba, 122).

yassır (is.): Eserde yazarın kendi açıklamasına da dayanan, “Esir” anlamında kullanılan bir sözcüktür. Uygur’un hazırladığı sözlükte aynı anlamda yer alan sözcük, *yasır* şeklinde geçmektedir (Uygur, 2007). DS’de *yasır, yasir, yesir* gibi kullanımları da vardır (DS, c.11).
... işte orada çarpışırken arkadaşlarıyla birlikte esir düşmüş Rahmetli babaannem laf gelip buraya dayandığında yassır düşmüş derdi hep, esir demezdi (KYG, 29).

yedmek (f.): Sözcük, *yetmek* şekliyle “Bir kimseyi elinden tutup götürmek, bir hayvanı yedeğe alıp çekmek” olarak açıklanmıştır (DS, c.11). Verilen örnekte sözcük, mazot kokusunun metaforik olarak kişiyi tutup götürmesi anlamında kullanılmıştır. TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.
Mazot kokusu burnumun ucundan tutmuş, o sırada beni yediyordu sanki (KYG, 115).

yekirmek (f.): “1. Bir eylem yapmaya davranmak. 2. İkinmek, bir şeyi güç harcayarak yapmaya davranmak, zorlanmak ” anlamlarına sahip, zarf-fiil işlevinde bir fiildir (DS, c.11).
... yatağın dibine kadar gidip bir eliyle tutundu sonra; yekiniptırmanmaya çalıştı ama olmadı (KYG, 125), (Heba, 248).

yepmek (f.): “1. Elle dokunmak. 2. Okşamak.” (DS, c.12); “3. Ekmek yaparken, hamuru iki yandan elle bastırmak.” gibi anlamları olan bir fiildir (DS, c.11). Denizli Acıpayam ilçesinde çocuk uyuturken gerçekleştirilen “çocuğa hafifçe belli ritimde dokunmak” anlamındaki *yepeçlemek* eylemi *yepmek* ile ilgili görünmektedir.
Evet, evet anlamında peş peşe başını salladı ve elini uzatıp yatağın kenarında duran elimin üstünü birkaç defa yepti babam (KYG, 239).

yılık (sf.): “Eğri, çarpık” anlamında bir sıfattır (DS, c.11). TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.
Rüzgârda pır pır edip duran, şişesi yılık isli kandillerle arıyoruz Mehmet Amca’yı; çırarlarla, alevi dana kulağı gibi bir o yana, bir bu yana yatan meşalelerle arıyoruz (KYG, 197).

yunak (is.): “1. Çamaşır yıkanan yer, çamaşırılık. 2. Hamam, yıkanma yeri. 3. Davarların yıkandığı yer” gibi anlamları vardır (DS, c.11). TS’de halk ağzından olduğu belirtilmiştir.
... biraz sonra göreceğimiz çeşmenin başında üç tarafı kerpiç duvarla çevrili, üstü açık bir yunak vardı (Heba, 131).

yüksünmek (f.): “Ayak diremek, üstelemek” anlamındaki *yüksürmek* sözcüğü ile aynı anlamda olan bir fiildir (DS, c. 7).
Bunları yaparken de yüksünmedi hiç, şöyle bir an bile yüzünü buruşturmadı, kaşlarını eğmedi, sokurdanmadı (KYG, 224).

DS’de Hiç Yer Almayan Sözlük Birimler

Bu çalışmada, çeşitli sözlüklerde çeşitli uygulamalar görülerek nelerin sözlük birim olup olmadığı bir kenara bırakılarak bazı söz öbekleri de madde başı olarak kabul edilmiştir.

arpa bilezik (is.): Boğumları arpa biçiminde olan bileziktir (*Tarama Sözlüğü*, 2009). DS'de ve TS'de bulunmayan sözcük, eserde yöre insanlarının konuşmalarında yer alması dolayısıyla çalışmaya dâhil edilmiştir.

...küçümseyen bir ifadeyle, bir beşibirlik, üç burma, iki de arpa bilezik vardı, aha anacığım, hepsi bu kadardı, dedi (KYG,163).

çatıradak (zf.): Sert cisimlerin birden kırılma sesidir ve *çattak*, *çaddak* gibi kullanımları da vardır. Bir eylemin aniden gerçekleştiğini de bildirir.

Ayaklarımın altındaki buz çatıradak kırılınca, daha ne oluyor demeye bile kalmadan paldır küldür suyun içine düştüm tabii (KYG, 22).

düven (is.): “Harmanda ekinlerin sapı ve tanelerini ayırmak için kullanılan, önüne koşulan hayvanlarla çekilen, alt yüzünde keskin çakmak taşları dikine çakılı bulunan, kızak biçiminde araç” olarak tanımlanan bu sözcüğün TS'de halk ağzından olduğunun belirtilmemiş olması (TS, 2011) ve DS'de bu anlamıyla yer almaması, ölçünlü dile ait bir sözcük olarak kabul edildiği anlamına gelebilir. Fakat *düven* sözcüğü, yöresel bir sözcük olması ve bazı ağız araştırmalarında da (*Zonguldak, Bartın, Karabük İleri Ağzları, Kırşehir ve Yöresi Ağzları, İnceleme-Metinler-Sözlük* gibi) yer alması sebebiyle bu çalışmaya dâhil edilmiştir.

Bunca değişikliğe rağmen gübrelikler hâlâ avluların bir köşesinde duruyordu tabii; çatlayan seneklere vurulan meşin yamalar, kağnılar, kandiller, düvenler, üvendireler, çıkırklar, arada bir tilkilerin dadandığı kümesler ve her sabah sofralara getirilen bol acılı tarhana çorbaları duruyordu (Heba, 133).

kaşık helvası (is.): “Un helvası” olarak bilinen bir tatlı türüdür.

Hazır, dedi Nurgül Hanım; doğrusunu istersen öğleden bu yana ne yapacağımı bilemedim ben, öte evzindim beri gavzındım, sonunda kuru fasulyede karar kıldım. Yanına da pilav, turşu ve kaşık helvası (Heba, 78).

kırık leblebi (is.): Sarı leblebinin biraz daha sert ve ikiye ayrılmış çeşididir.

Kırık leblebiye bile koşar gelirlerdi serçe sürüsü gibi (KYG, 149).

kuş fiği (is.): Kuş fiği; çok yıllık, toprak altı sürgünleri ile yayılış gösteren, geç ilkbaharda çiçeklenen ve hasat olgunluğuna gelen (Temmuz-Eylül) yaprakları sülüklü ve tırmanıcı özellikte, 200 cm'ye kadar boyolanabilen bir baklagil yem bitkisi (Karakurt, 2013: 26).

Havalar ısındı sonra, ortalık yeniden yeşillendi, omçalar ve ağaçlar yapraklandı, civanperçemleri, kuzusarmaşıkları, gelincikler, hezarenler, gıvışkanlar, sığırdilleri, kuş fiğleri ve papatyalar büyüdü... (Heba, 293)

muşmula turşusu (is.): *döngel*, *beşbiyık* olarak da bilinen, olgunlaşıp yumuşadıktan sonra yenilebilen, yuvarlak, mayhoş, buruk ve beş çekirdekli meyveden yapılan turşu olduğu tahmin edilmektedir. Yemek kültürüne ait bu kullanımın, Denizli ağzında yer alıp almadığı daha ayrıntılı incelemeyi gerektirmektedir.

Annem her zamanki gibi, bir yığın şey hazırlamıştı tabii; muşmula turşusuydu, tarhanaydı, bulgurdu, kuru üzümüdü, kabaktı, pekmezdi derken arabanın etrafını irili ufaklı bidonlarla, poşetlerle doldurmuştu (KYG, 63).

semer ölüsü: Herhangi bir şeyin aşırı ağır olması durumunda kullanılan bir benzetmedir.

Birer semer ölüsüne benzeyen sözünü ettiğim bu radyolar, hatırlıyorum, basmadan dikilmiş kılıflar içerisinde itina ile kucaklanıp bağa bahçeye yahut harman yerine de götürülüyordu... (Heba, 133)

sülük satıcısı (is.): Yörede sülüğün pis kanı emmesiyle rahatladığını düşünen kişiler sülükle tedavi yöntemini kullanırlar. Hastanın vücuduna sülüklerin yapıştırılması şeklinde uygulanır. Bunun için pazaryeri veya köy meydanı içerisinde sülüklerin olduğu cam şişeleri birbirlerine tokuşturarak şingırdatan satıcılardan sülük alırlar. TS'de *sülükçü* olarak geçen sözcük, yerel dilde varlığının yanında daha çok küçük yerleşim yerlerinde kullanılan bir meslek adıdır.

Çocukların korkulu rüyası sünnetçiler ve şingır şingır öten şişeleriyle sülük satıcıları da gelirdi köye (Heba, 132).

urgancık otu (is.): “Yabani ot” anlamında bir bitkidir (Uygur, 2007).

Yüzü urgancık otlarıyla kaplı kırmızı toprağın üzerinde beş altı adım ilerleyince de, babamı gördüm orada; omçalardan birinin dibine oturmuş, kucağında idrar torbası, sessizce yere bakıyordu (KYG, 214), (Heba, 62).

DS'de Yalnızca Denizli'den Derlenen Sözlük Birimler

cinci (is.): “1. Cam, porselen, kristal bilye. 2. Cam parçaları” olarak açıklanmıştır (DS, c.3). İkinci anlam sadece Denizli'den derlenmiştir.

Ellerinde kendi çakılarıyla yontup cam kırıklarıyla düzledikleri domalar, mumlanmış ipler, çelikler, çomaklar, rengârenk cinciler, uçurtmalar... (KYG, 149).

çovaşlık (is.): “Evlerin ve bahçenin güneş gören yerleri” olarak açıklanan sözcük DS'de *covaşlık* olarak geçer. *covaşlamak*, *çoveşlemek* “güneşlemek”, *covaçlanmak*, *çoveşlenmek* “güneşlenmek” anlamlarında kullanılan fiillerdir (DS, c.3). DS'de *covaşlık* olarak sadece Alâeddin *Acıpayam- Denizli'de kullanıldığı belirtilmiştir.

Çıkışmakla da kalmadı, yahu çovaşlıkta yârenlik eder gibi saatlerce çene mi çalınır böyle, dakika başı para yazıyor bu, diyerek anneme telefonu kapattırdı hemen (KYG, 70).

duguk (is.): “Baykuş” anlamındadır (DS, c.4).

İşte o vakit annem elini pencereye doğru uzatabildiğince uzatıp başını da kolunun üstüne yatırarak, tir tir titreyen hırçın bir sesle, gidip kovalayın şunu çocuklar, lanet duguk bu, lanet, dedi (KYG, 206).

pürçekli (sf.): “1. Sevimsiz, yaşlı kadın. 2. Saçı başı dağınık, taranmamış (kimse)” anlamlarında kullanılan bir sıfattır (DS, c.9). TS'de “şakaklardan sarkan saç, zülûf” anlamıyla halk ağzından bir sözlük birim olarak belirtilmiştir. DS'deki ikinci anlam sadece Denizli'den derlenmiştir.

... bu falanca dayının oğlu, bu küçük teyzenin büyük torunu, bu halanın kıymetlisi, bu pürçekli de feşmekanca dayının ortancası diye kimin kim olduğunu teker teker annem söyledi (KYG, 48).

sile (is.): Aynı anlama geldiği *süyem* maddesinden hareketle “Başparmakla işaret parmağı arasındaki uzunluk” olarak kullanılan bir ölçü birimidir (DS, c.10). *sile* sözcüğünün bu anlamı, sadece Denizli'den derlenmiştir.

Sonra bu bazıları birer karış, bazıları da birer sile uzunluğundaki fidanlar tel örgünün dibine... (Heba, 224).

tauşanak (is.): *davşanak* maddesinde “1. Yaprığı yapışkan bir ot. 2. Funda” olarak açıklanan bitkinin (DS, c.4) bu anlamı, sadece Denizli'den derlenmiştir.

Almayıp da ne yapsınlar, kışın ortasındayız, her yer diz boyu kar; tauşanaklar, pıynarlar görünmüyor kardan (KYG, 196).

Sonuç

Hasan Ali Toptaş'ın *Heba* ve *Kuşlar Yasına Gider* adlı romanlarında kullanıldığını gözlemlediğimiz 95 Türkiye Türkçesi yerel ağız verisi ve bazı kültür öğelerinin, anlamları ve tanık cümleleriyle birlikte ortaya çıkarıldığı bu çalışmada, kullanımların büyük bir kısmının eylem adı, bitki adı, evin bölümleri ve yer adı, niteleme ve ev-bahçe araç gereçleri ile ilgili olduğu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Bu eserler doğrudan ağız edebiyatına ait eserler olmadığı ve yazarın tercihlerine dayandığı için çıkan verilerin sıklığı üzerinden değerlendirme yapmak çok uygun olmayabilir. Fakat ev-bahçe ve bitki ile ilgili ağızlara ait söz varlığının kullanım sıklığının ilk sıralarda olması, olayların geçtiği bazı yerlerin yerel olmasından kaynaklanmış olmalıdır. Bununla birlikte özellikle *Kuşlar Yasına Gider* (55) adlı romanda yerel dile ait veri, *Heba*'ya (50) göre daha fazladır. Bu durum, *Kuşlar Yasına Gider* adlı romanın otobiyografik bir eser olduğunu destekleyen kanıtlardan biridir. Böylelikle Hasan Ali Toptaş'ın yitip gidecek sözcüklere/sözlere karşı hassasiyeti de gözle görülür derecede ortadadır.

Çalışmada DS'de hiç yer almayan sözlük birimler (*arpa bilezik, çatradak, kaşık helvası, kırık leblebi, kuş fiği, muşmula turşusu, semer ölüsü, sülük satıcısı, urgancık otu*) ve DS'de yalnızca Denizli'den derlenen sözlük birimler de (*cinci, çovaşlık, duguk, pürçekli, sile, tavşanak*) tespit edilmiştir. Sözlük birimlerin çoğu hem DS'de belirtilmiştir hem de Denizli ağızında da kullanılmaktadır. Yazarın daha çok bütün Anadolu'da bilinen sözleri tercih etmesinin nedeni ağız söz varlığı kullanmakla birlikte anlaşılacak ve okuyucular tarafından yabancı görülmemek isteğinin bir sonucu olabilir. Çünkü bir okuyucu günümüz şartlarında Anadolu'nun neresinde doğmuş, yetişmiş olursa olsun buradaki sözlerin büyük bölümünü bilecektir.

Kullanım Alanı	Söz Varlığı	Sayısal Değerler
Eylem Adı	<i>belenmek, çokuşmak, dolukmak, eprimek, evermek, evzinmek, felfellemek, gavzınmak, göynüme, hıyallamak, karcıkmak, kuğurmak, pavkırmak, sokurdanmak, sumsuklamak, şavkımak, yedmek, yekinmek, yepmek, yüksünmek</i>	20
Bitki Adı	<i>çitlik, gıvışkan, hasıl, kuş fiği, neferne, omça, patlangaç, pıynar, tavşanak, urgancık otu</i>	10
Evin Bölümleri ve Yer Adı	<i>çene, çovaşlık, dulda, gedik, harım, kandak, koyak, yunak</i>	8
Niteleme	<i>cırlak, gaydalı, mısmıl, pürçekli, semer ölüsü, yassır, yılık</i>	7
Ev-Bahçe Araç Gereç Adı	<i>boduç, kelter, kirman, senek, senit, soku, tahra</i>	7
Eylem Tarzları	<i>cıscııldak, çatradak, handiyse, hapahap, havsızca, körlemesine, tezikmiş oğlak</i>	7
Tarım ve Hayvancılık	<i>ananat, düven, evlek, gerenlik, karık, kırklık</i>	6
Giyim ve Aksesuar	<i>arpa bilezik, bürgü, çeki, dastar, değirmi, poşu</i>	6
Yemek Kültürü	<i>kaşık helvası, kırık leblebi, muşmula turşusu, şaşım aşu, uğra</i>	5
Çocuk Oyunu ve Oyun	<i>cinci, doma</i>	2

Aletleri		
Ölçü Adı	<i>sile, sunum</i>	2
Zaman	<i>devrîsi, kaba kuşluk</i>	2
Hayvan Adı	<i>büvelek, duğuk</i>	2
Gelenekle İlgili	<i>behr, oku</i>	2
Meslek	<i>deşdivan, sülük satıcısı</i>	2
Seslenme Ünlemi	<i>len, naha</i>	2
Doğa Olayı	<i>hamaz</i>	1
Biçim Adı	<i>cızık</i>	1
Mizah	<i>horata</i>	1
Motif Adı	<i>elibesinde</i>	1
Vücutta Bölüm Adı	<i>duluk</i>	1
Toplam		95

Söz Varlığının Kullanım Alanlarına Göre Sıklığı

Kaynakça

- Aksoy, Ö. A. (2016). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Baytop, T. (2007). *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Demir, N. (2009). "Edebi Metinlerde Ağız Kullanımı Hakkında Bir Ön Çalışma". *Turcological Letters to Bernt Brendemoen*. Edited by Éva Á. Csató vd. (The Institute fo Comparative Research in Human Culture.). Oslo: Novus forlag. ss.97-108.
- Derleme Sözlüğü I-XII*.(1963-1982). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Eren, M. E. (1997). *Zonguldak, Bartın, Karabük illeri ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gemalmaz, E. (1995). *Erzurum ili ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Günşen, A. (2000). *Kırşehir ve Yöresi Ağızları, İnceleme-Metinler-Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karakurt, E. (2013). "Doğal Olarak Yetişen Kuş Fiği (*Vicia cracca* L.)'nin Bazı Bitkisel Özelliklerinin Belirlenmesi". *Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi*, S. 22 (1): 26-31.
- Kurt, T. (2011). "Şair değilim". *Başlarken yalnızsın, bittiğinde daha da yalnız*. İletişim Yayınları. ss. 267-269).
- Öztunç, M. (2013). "Harflere sadece ses olarak bakmam; onlar birer canlıdır gözümde". *Başlarken Yalnızsın, Bittiğinde Daha da Yalnız*. İletişim Yayınları. ss. 77-81.
- Uygur, C. V. (2007). *Denizli İli Ağızları*. Denizli Belediyesi Kültür Yayınları: 4.

- Tarama Sözlüğü* (2009). 4. Baskı. c. 1. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toptaş, H. A. (2014). *Heba*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Toptaş, H. A. (2014). *Başlarken yalnızsın, bittiğinde daha da yalnız*. (editör: Levent Cantek). İletişim Yayınları.
- Toptaş, H. A. (2016). *Kuşlar Yasına Gider*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Turan, Z. (2006). *Artvin İli Yusufeli İlçesi Uşhum Köyü Ağzı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkçe Sözlük* (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Varlık, M. (2013). "Kelimleri havalandırmak". *Başlarken Yalnızsın, Bittiğinde Daha da Yalnız*. İletişim Yayınları. ss. 131-138.
- Yüzbaşıoğlu, N. (2010). *Hasan Ali Toptaş'ın Romanlarının Stilistik İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Manisa.

Elektronik kaynaklar

<http://kitap.radikal.com.tr/makale/haber/kelimeleri-yutmayi-daha-iyi-ogrendim-434784>

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&arama=kelime&guid=TDK.GTS.58e7825c7d6ef3.72066507